

Proved that students of KMA acquired skills and knowledge for the legal work. It is in the KMA other than a general educational part, a lot of attention was to solve practical legal issues.

Attention is focused on F. Prokopovich, which offers a Spiritual rules. He offered teaching Puffendorf's politics in the educational process of KMA.

Defined the condition of the teaching of canon law at the Kyiv-Mohyla Academy. Identified changes in title and content of the above mentioned science at all stages of development, from canon law to ecclesiastical law. Analyzed the concept of "Canon Law" and change it over time. Established the interpretation of the term «canon» «canon law», «ecclesiastical law», given historical information about the transformation of the term.

Provides a brief statement about the professors F. Prokopovich and R. Zaborovsky.

Key words: History Ukrainian law, legal education, legal science, state, church, Kyiv-Mohyla Academy, curriculum, canon law, ecclesiastical law.

УДК 930.253 "15/17"; 340.12; 340.143

В. О. БОНДАРУК,
здобувач

НАДАННЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ОБОХ ПРАВ У ЗАМОЙСЬКІЙ АКАДЕМІЇ (1594–1784)

Від XI ст. в університетах Європи усталюється практика надання вчених (наукових) звань та ступенів. Першим базовим вважався ступінь бакалавра, який присвоювався після вивчення риторики, граматики та діалектики (тривіум) на факультеті «вільних мистецтв». На основі ступеня бакалавра після засвоєння квадриума – арифметики, геометрії, астрономії, теорії музики – присвоювався ступінь магістра мистецтв. Найвищим досягненням в освітньо-науковому процесі вважалося набуття докторського ступеня як основної відзнаки вченості та можливості здійснення самостійної навчальної та наукової роботи [5, с. 31].

Ступінь доктора вперше почав присвоюватися Болонським університетом близько 1130 р. Початково ступені доктора та магістра були рівнозначними. Лише від XVI ст., на юридичному, медичному та богословському факультетах першість дістав ступінь доктора, тоді як філософи надавали перевагу ступеню магістра. Проте від кінця XVIII ст. філософські факультети більшості університетів теж сприйняли докторат як найвищий науковий ступінь [4].

Привілей присвоювати вчені ступені, який надавався освітньому закладу імператорською (королівською) та/або церковною (папською) владою, був важливим підтвердженням його загального освітньо-наукового рівня. Випускники такого закладу мали право безперешкодно вчитися або викладати у будь-якому європейському університеті, а ваганти (мандрівні співці) та клірики – безперешкодно мігрувати у межах простору, замкненого між трьома точками «Університет – Рим – Єрусалим» [5, с. 21].

Doctores rite promoti ставали особи, які пройшли докторську промоцію (екзамен) і набули цей ступінь в університетах, на відміну від doctores bullati,

яким ступінь надавався безпосередньо буллою імператора або папи. Загальноприйнятою була практика складання університетського екзамену в формі написання письмового твору на задану тему чи співбесіди щодо написання твору та іспитів з різних дисциплін. Також передбачалося подання претендентом дисертаційних тез та їхнього публічного захисту.

Звісно, вимоги, які висувались університетами для набуття докторського ступеня різнилися й залежали як від моделі університету, так і від освітніх традицій. Особливий інтерес становить отримання цього вищого наукового ступеня в навчальних закладах, створених на етнічних українських землях, упродовж їх входження до складу Речі Посполитої. Зокрема йдеться про Замойську академію (1594–1784), яка успішно функціонувала на етнічних руських землях (Руське воєводство Речі Посполитої). Їй, як і Краківській та Віленській академії, було надано право присвоєння докторських ступенів відповідно до булли папи Клеменса VIII від 29 жовтня 1594 року.

Польська дослідниця М. Дияковська, проаналізувала відомості щодо осіб, які набули докторські ступені у царині права в Замойській академії (за поданими нею підрахунками, протягом 1637–1699 рр. було 20 таких осіб, а у 1700–1795 рр. – близько 70) і дійшла висновку, що переважно ступені надавалися представникам духовництва, яким це відкривало додаткові кар'єрні можливості [3, s. 190–191]. При цьому правила докторського промоціювання в Замойській академії не передбачали, на відміну від Краківської академії, polegшеного екзамену для власних професорів.

Загалом у перші чотири десятиріччя існування Замойської академії надання докторських ступенів було нечастим явищем. Так, лише 9 осіб одержало звання доктора філософії, а першим доктором обох прав вірогідно став канонік лущкий і кам'янецький – Костянтин Іваніцький 15 липня 1637 р. [3, s. 189].

Процедура докторських промоцій регулювалася прийнятим колегією професорів 1635 р. регламентним документом під назвою «*Modus promovendi ad P., Lauream*» [6, с. 93] (далі «Модус»), і першопочатково поширювався лише на докторантів з філософії, однак згодом так само – на промоції з права і теології [3, s. 191].

Певні зміни в цей порядок було внесено «Декретом Ласкариса» 1746 р., яким, подібно до установлень Краківської академії, закріплювалися вимоги до докторантів щодо рівня освіти, походження, морального стану тощо.

Процедура надання докторського ступеня відповідно до «Модусу» починалася з виявлення бажання самого кандидата. Спершу він звертався до ректора або декана, який представляв його кандидатуру на загальному зібранні професорів – так званому *contioatio*. У разі затвердження кандидатури майбутнього доктора обиралися чотири екзаменатори для проведення випробовувань. Також, з числа професорів або екс-професорів каноніків із Замостя визначався так званий канцлер (віце-канцлер), який був посадовою особою, від імені якої видавалася ліцензія – підтвердження докторського ступеня. Фактично ж цю процедуру здійснював канцлер чи інший член кафедрального капітулу (архидиякон, схоластик або ж сам єпископ). Від 1638 р., коли в академії було запроваджено надання речених ступенів доктора обох прав, віце-канцлера кожного

разу акцептував (затверджував) сам єпископ хелмський через ректора або схоластика колегіату.

Згідно з «Модусом» процедура екзаменаційних випробувань на ступінь доктора обох прав розпочиналася у визначений ректором і деканом день, після молитви. Випробування проходили в два етапи: *tentamen* (іспит загальний з права канонічного і римського) та *examen* (вирішення різного роду правничих завдань). *Examen* міг тривати два дні – по одному дню на завдання з римського і канонічного права. Особливого значення надавалося питанням екзаменаторів. Так, згідно з «Модусом» в перший день питання задавалися підканцлером, а в другий – деканом, також допускалися питання професорів з комісії, а 24-годинну перерву здобувач мав використовувати для обдумування заданих питань. Попри брак відомостей щодо змісту можливих питань дослідники припускають, що вони стосувалися всього блоку гуманітарних знань – метафізики, фізики, етики, логіки, математики та політики. З галузі політики питання задавалися професором красномовства, з вимогою відповіді, яка б якнайкраще демонструвала ораторські навички докторанта.

Від претендентів на ступінь доктора обох прав вимагалось видрукувати тези, які мали загальну назву «*Decisiones, Positiones, Propositiones*». Власне зміст таких тез і дає уявлення як про рівень вимог до докторанта, так і про загальний рівень освіти в академії. Попри дотепер існуючі наукові дискусії щодо них (так, не є остаточно з'ясованим питання про авторство таких промоцій: індивідуальне – здобувача, чи співавторство з керівником-промоутером; сперечаються також, чи їх підготовка була необхідна для отримання лише ступеня доктора обох прав, чи для набуття ступеня доктора філософії тощо), очевидно, що викладені в них положення дають уявлення про наукові погляди здобувачів, містять відомості про тогочасне польське і пов'язане з ним римське та канонічне право, свідчать про рівень підготовки кадрів в академії.

З великою часткою вірогідності до такого роду праць – докторських тез – можна віднести, зокрема, розвідки Ігната Ремішевського (*Remiszewski Ignac*) «*Propositiones Juridicae ex jure Regni desumptae*» («Судові пропозиції взяті з державного права», 1779 р.); Валенти Теппера (*Walenty Tepper*) «*Dissertatio juridico civilis de haereditatibus*» («Дисертація про цивільні права за спадщиною», 1779 р.), невідомого автора «*Processus judiciarius in causa patrati cruenti infanticidii per infideles Judaeos*» («Судовий процес у справі кривавого дітвбивства невірними юдеями», 1761 р.) та ін.

Докладніше варто зупинитися на промоції Конрада Бадовського (*Konrad Badowski*) – слухача цивільного права і філософії. Під керівництвом промоутера – професора цивільного права і філософії Анжея Габрієля Косткевича (*Andrzej Gabriel Kostkiewicz*) в 1774 р. друкуються тези «*Decisiones juridicas – civiles ex Libro I Institutionum imperialium...*», в яких, засновуючись на «Інституціях Юстиніана», розглянуто поняття справедливості, юриспруденції, права загалом та джерел права (особливу увагу було звернуто на привілеї і звичаї). Після того К. Бадовський зосередився на правовому статусі особи, а саме на підставах батьківської та опікунської влади. Статус згаданих осіб визначався через коло підлеглих їм. Особливу увагу було звернено на способи забезпе-

чення прав підопічних, а також умови усунення опікунів від їх обов'язків. Також автором тез досліджується природа права власності та способи її набуття. Розглядаючи заповіт, розглядає питання щодо свідків при його укладанні, умови дійсності заповіту тощо.

Розгляду «Інституцій» присвячені також тези докторських промоцій Даниеля Нико (Daniel Nyko) «Propositiones Juridicae ex Jure Canonico et Civili desumptae» («Судові узагальнення, взяті з канонічного та цивільного права», 1788 р.). Промоутером тут був професор Валенти Шчеський (Walenty Szczeski). В цих тезах у схожий спосіб з тезами К. Бадовського, здійснено аналіз книги I «Інституцій», з якої було опрацьоване питання природи існування юриспруденції та справедливості. Особлива увага також приділялася способу пояснення статутів, поділу права на приватне і публічне, на право природне, право Божественне і право народів. Так, природне право поділялося на первинне (належне всім істотам) та вторинне (людське), підкреслювалася незмінність природного права і Божественного права. Цікавою складовою цих тез був аналіз питання легітимації та адаптації у зв'язку з набуттям шляхетства. На підставі книги II «Інституцій» виокремлювалося та розглядалося поняття речей та їх поділу відповідно до визначеного правом обігу, питання набуття права власності та особливості спадкового права.

Аналізуючи зазначені тези, М. Дияковська, крім іншого, відзначає наявність у тезах дефініцій яких не містили «Інституції», що є показником опертя авторів на сучасну (ренесансову) літературу, серед якої популярна на теренах Польщі праця відомого страсбурзького вченого Й. Шнейдвейна (J. Schneidewein) «In quatuor Institutionum imperialium D. Justinifni libros commentarii», яка була «скарбницею відомостей для замойських кандидатів» [3, s. 217]. Аналіз тез, дає підстави говорити про їх структурованість (загальна і спеціальна частини). А змістове наповнення та варіативність підходів є свідченням достатньо високого рівня наукової дискусії в академії.

За весь період існування Замойської академії було надано 247 докторських ступенів 222 особам. Така різниця випливає з того, що одна особа могла набути два чи навіть три ступені в різних наукових дисциплінах. Рекордсменом у цьому відношенні був Балтазар Дулевський (Baltazar Dulewski), ліценціат вільних наук з Краківської Академії, якому після прибуття в Замостя, було присвоєно в 1739 р. ступінь доктора філософії, в 1751 р. – ступінь доктора обох прав, а в 1754 р. – ступінь доктора теології. Найбільше було надано ступенів з філософії – 108, ступінь доктора права надано 88 (за підрахунками М. Дияковської – 90) особам, теології – 51. Ступінь доктора медицини жодній особі наданий не був.

Динаміка надання звань була нерівномірною. На перше півстоліття функціонування Академії припало ледве 27 присвоєнь звань, на останнє аж 130. Середня величина для кожної декади становить приблизно 13, однак в десятиріччя 1605–1614 рр. не зазначено жодного надання звання, а протягом останніх десяти років їх було надано 46 [1, s. 29–32].

Варто підкреслити той факт, що статистика набутих докторських ступенів не мала прямого зв'язку з кількістю студентів в академії. Число докторів зрос-

тало всупереч значному падінню числа студентів (причому в останні роки XVIII ст. навчання в академії, скоріше за все, відбувалося лише на нижчих курсах). З числа вихованців академії ступені здобували здебільшого лише ті, хто залишався на кафедрах, інші випадки були поодинокими. Більшість здобувачів дістали освіту поза академією, найчастіше в різного типу релігійних та єзуїтських освітніх осередках. Відомо про 23 випадки, коли особи, здобувши ступінь доктора філософії в Кракові, в Замості отримували докторський ступінь з двох інших дисциплін.

Щодо порівняння кількісних показників, то лише на теологічному відділі Краківської академії надано було в 1639–1741 рр. 76 вчених ступенів доктора, на філософському відділі в самих лише 1705–1764 рр. аж 530 ступенів [2, s. 236]. Віленська академія в свою чергу, надала в 1583–1781 рр. 2048 ступенів, з яких 1700 склали вчені ступені доктора філософії.

Не применшуючи значення права академії надавати ступені або наявність у її складі докторів часто аж трьох наук, слід визнати справедливості твердження М. Хахая (М. Chahaja), що аналіз надання наукових ступенів не може бути єдиною підставою для визначення інтелектуального рівня Замойської академії [8, с. 51]. Треба також оцінювати наукову і літературну творчість, рукописи, публічні диспути, наповнення бібліотек тощо. Зокрема, загальний внесок в науку «потрійних докторів» у порівнянні з найвідомішим викладачем права Замойської академії – доктором обох прав Томашем Дрезнером є абсолютно неспіввідносним [7, s. 112].

Як відомо, надання наукових ступенів належить до одного зі способів поєднання з *alma mater* та формування на цьому ґрунті певного кола осіб. Видається, що у випадку Замойської академії цей фактор був особливо суттєвим, адже інтегруючи вихідців з різних, переважно східних, земель Речі Посполитої, яких об'єднували або наукові амбіції або науковий снобізм, вона виконувала й певну культуротворчу роль для цих земель та сприяла їх розвитку, загалом, та правовому зокрема. Існування 88 осіб, яких Замостя випустило у світ докторами обох прав, ще не дає нам підстав стверджувати про формування певної спільноти правознавців, тим паче з українською складовою, але й не виключає такої можливості.

Список використаних джерел

1. Album studentów Akademii Zamojskiej. 1595–1781 / Opracował H. Gmiterek. – Warszawa : Instytut Historii Nauki PAN, 1994. – 604 s. (Archiwum Dziejów Oświaty, T. 11)
2. Gmiterek H. Promocje doktorskie w Akademii Zamojskiej // W kręgu akademickiego Zamościa. Materiały z międzynarodowej konferencji na temat Akademii Zamojskiej na tle praktyki edukacyjnej w Europie Środkowo-Wschodniej (koniec XVI – koniec XVIII wieku), Lublin – Zamość, 11–13 maja 1995 / red. Henryk Gmiterek. – Lublin : Wyd. Uniw. M. Curie-Skłodowskiej, 1996. – S. 225–249.
3. Dyjakowska M. Prawo rzymskie w akademii Zamojskiej w XVIII wieku / M. Dyjakowska. – Lublin : Redakcja wydawnictw katolickiego uniwersytetu Lubelskiego, 2000. – 323 s.
4. Доктор // Энциклопедический словарь Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона. – Т. 10А (20) : Десмургия – Домициан. – СПб. : Брокгауз-Ефрон, 1893.

Doctoral promotion procedure regulated by «Modus promovendi ad II, Lauream» which were adopted by college of professors in 1635 and initially spread only to doctoral candidates in philosophy, but later as well – for the promotion of law and theology.

The reason for admission to the examination were published thesis of doctoral exams that have a common name «Decisiones, Positions, Propositions». According to the «Modus» tests of examination defined in two stages: tentamen (general exam on the right of canon and Roman) and examen (legal solving various types of quests).

Examen could last two days – one day Roman law, the second – canon law. Of particular importance was attached to issues of examiners. The first day of the questions were by Chancellor, and the second by Dean. Also allowed questions from the commission of professors. 24 hour break applicant had used to thinking about asked questions.

Affordable striking example of relevant promotion is the thesis «Decisiones jurídicas – civiles ex Libro I Institutionum imperialiu ...» (1774) by Konrad Badowski – Civil rights and philosophy listener. Based on «Institutions of Justinian» applicant considered the concept of justice, jurisprudence and law.

Daniel Nyko continued review of the «Institutions» in their doctoral thesis for promotion, which was elaborated question review the existence of nature law and justice. Special attention is also assigned a way of explanation statutes, separation of the law to private and public, natural, Divine and law of peoples.

Actually the content of such doctoral works and gives an idea as to the doctoral level requirements and the overall level of the academy. Building on scientific grounds doctoral degree of a certain class of persons is a significant phenomenon of legal development as integrating immigrants from various mostly eastern lands of the Commonwealth. Sometimes combined academic or scientific ambitions or snobbery, Zamoyski Academy perform culture and creative role for these lands and contributed to their development in general and in particular legal.

Key words: providing doctoral degrees, providing the degree the Doctor of both laws, «doctoral promotion», Zamoyski Academy.

УДК 340. 113 (477_8)

О. М. КАЛЕНЮК,
здобувачка

ПРО ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВНИЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ОФІЦІЙНОМУ ДІЛОВОДСТВІ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Як відомо, хвиля національно-визвольної боротьби та революцій, що охопила Європу в середині ХІХ ст., не оминула й Австрійську імперію. Так, революція 1848 року призвела до тривалої визвольної боротьби угорського народу за свої політичні і громадянські, зокрема, мовні права. Внаслідок цього цісарський уряд був змушений створити певну противагу угорським впливам і розширити мовні права слов'янських народів у галузі освіти, культури, науки тощо.

Про організацію австрійського діловодства і використання в ньому української (в цей час як синоніми вживалися поняття «русинської» або «руської»)

5. *Костенко І. В.* Наукова титалатура України в контексті світового досвіду: витоки, розвиток, сучасні правові реалії: монографія / І. В. Костенко. – К. : НТУУ «КПІ», – 2011. – 204 с.

6. *Kochanowski J. K.* Dzieje Akademii Zamojskiej / J. K. Kochanowski. – Krakow : Druk. W. L. Anczyc i Spółka, 1899–1900. – 215 s.

7. *Kurykiewicz M.* Prawo rzymskie w studiah i koncepcjach akademickich Jana Zamoyskiego // W kregu akademickiego Zamościa. Materiały z międzynarodowej konferencji na temat Akademii Zamojskiej na tle praktyki edukacyjnej w Europie Środkowo-Wschodniej (koniec XVI – koniec XVIII wieku). – Lublin – Zamość, 11–13 maja 1995, red. *Henryk Gmiterek*. – Lublin : Wyd. Uniw. M. Curie-Skłodowskiej, 1996. – S. 95–112.

8. *Chachaj M.* Profesorowie Akademii Zamojskiej i ich wkład do staropolskiej nauki // Замойська академія та Острозька академія в історично-культурній перспективі: сучасні імплікації для транскордонної співпраці / Упорядники *Г. Халупчак, Ю. Місягієвіч, Е. Балашов*. – Замость : Вид-во О. Сімонідіс, 2010. – 378 с.

Бондарук В. О. Надання ступеня доктора обох прав у Замойській академії (1594–1784)

В статті аналізується питання надання докторських ступенів в навчальних закладах Середньовічної Європи. Зокрема акцентується увага на процедурі надання ступеня доктора обох прав в Замойській академії (1594–1784), яка була створена і успішно функціонувала на етнічних українських землях Речі Посполитої.

Ключові слова: Замойська академія, вчений ступінь, ступінь доктора обох прав, докторські промоції.

Бондарук В. О. Предоставление степени доктора обоих прав в Замойской академии (1594–1784)

В статье анализируется предоставление докторских степеней в учебных заведениях Средневековой Европы. В частности акцентируется внимание на процедуре предоставления степени доктора обоих прав в Замойской академии (1594–1784), которая была создана и успешно функционировала на этнических украинских землях Речи Посполитой.

Ключевые слова: присвоение докторских степеней, степень доктора обоих прав, «докторские промоции», Замойская академия.

Bondaruk V. O. Providing degree the Doctor of both laws in Zamoyski Academy (1594–1784)

The first known precedents granting academic titles and degrees in Europe were known since the 11th century. University of Bologna in 1130 was given the first Doctors degree which was equivalent to Master's level degree. Only from the sixteenth century on legal, medical and theological faculties of universities weightier becomes the degree of Doctor.

Initially were received a bachelor's degree, which was granted after the study of rhetoric, grammar and dialectic (trivium) at the Faculty of «liberal arts». On the basis of a bachelor's degree, after mastering kvadrium (arithmetic, geometry, astronomy, music theory) – appropriated a Master of Arts degree. The highest achievement in the educational and scientific process student-researcher was considered the doctoral degree as the basic awards of level his erudition.

Particular interest is the process of obtaining of doctoral degree in Zamoyski Academy (1594–1784) – institution created for ethnic Ukrainian lands within their membership of the Polish-Lithuanian Commonwealth.